

— Ne adja a teremtő!
 — Ne adja, nem kívánom neki, hanem maga is tudja, ahány kenyérkereset, annyi darab kenyér. Nézze, odaadok 50 fillért, ennyit megkeresett mellettem, meg a kosztját. Itt van, Juliska.
 — Ugyan Pál bácsi. Miért pirítja a képem bőrét?
 — Ne vesse meg, együtt koldultunk. Vele haladósabban jártuk alamizsnás utunkat.
 — Tegye el, Pál bácsi, vegye úgy, hogy én adtam.
 — Nem szemrehányásból mondom, maga Juliska tízszeri kopogtatásomra sem adott ennyit. Tudom, ki mennyit szán, annyi ad. Kérni szoktam, nem követelni.

De ha már ennyiben tartunk, megmondom, a koldus sem úgy terem ám, mint a vadalma. Arra születni kell. S ha mellé áll tanítómesternek Pál bácsi képében a muszály, abból lesz az érdemes kéregető. Annyit megmondhatok, nem is vigasztalásul mondom, de igaz szívből, hogy jó kókus lenne a maga fiából. Ebbe belenyugodhat.

Kutya bácsi

Gyalupadnyi távolságra dolgoztunk egymás mellett Martonosi műhelyében. Igaz nevén Mangár Jánosnak hívták. Tudott olyan hallgatag lenni, akár az utazó csillag. Ha szerszámai nem beszélgetnek, azt lehetett volna hinni, hogy a szomszéd padnál nem mozog senki.

Annyi időre meg nem állt, hogy a száját megtörölje. A műhely pora úgy települt hajára, szemöldökére, pilláira, szája prémjére, ahogy rég használt szerszámokon megül.

Valamikor Aradról lépett át a katonai szolgálat elől. Ám itthon tíz tetejével megadta az árát. Sor idejét a negyvenhatosban töltötte. Leszerelése után Martonosi mester visszavette. Mint valahányszor, ha nagygyakorlatokról nyaranként visszaeresztették.

Mangárnak nem kellett bérkép, szabász, épületlakatos, üveges és mázó. Egy személyben maga megcselekedett mindent.

Martonosi szombat esti fájront után annyi mondott Mangárnak, hogy száz darab négyszemű szimpla ablak, két szárnyra készüljön. Hétfőn hajnalban már a fás színben válogatta a hozzávaló materiát. Egész héten fűrészelt, gyalult, csapozott, vasalt, grundolt, üvegezett. Szombaton délután száz pusztulni valóan szép, csillogó szemű szimpla ablak állt glédában.

Nem láttuk örülni, se szomorkodni, kocsniba, moziba menni. A raktár forgáccsal tömött priccén aludt, rongypokróccal takaródzott. Gondoltuk, valami mélyre temetett titka lehet, amit egész életében gyászol.

Nyári nagygyakorlatokra indultában annyi bökkenteit Martonosinak:

— Visszavesz?

— Gyöjjön. Itt a helye!

S mindig úgy jött, mint aki hazaérkezik. Akárhány hónap után, akár milyen napszakban érkezett, állt a padja mellé, ujjbögyeivel megérdeklődte

szerszámai élességét, citlinggel megvakargatta a felfogantyúkat, hogy az enyv-pikkelyektől tiszták legyenek.

Katonai kalandjait nem sóhajtozta föl, nem dicsekedett velük.

Megjárta Erdélyt, Délvidéket, Fölvidéket.

A mester aranyoskodott vele.

— Se vitézi érdem, se menyecske, se semmi?

A vállát rándította.

Aztán a frontok tűzvonalaait lakta. Soha egy tábori lapot föl nem adott. Tudott írni, olvasni. Az összerajzolt munkadarabokra ceruzázott jeleiből láttuk. Alsó, felső, jobbos, balos.

A háború második évének decemberében megjelent. A vállából maréknyi gránátzilánkot szedtek ki. Ezen nem sziszegett.

Feküdt a raktári priccén, rongypokrócáival takarózott. Azután vissza a frontra.

A háború utolsó évének őszén kolozsvári hadikórház is curikkolt már. Betegszállító kocsin odahozták a Valéria téri műhelyünkhöz. Ülben emelték, fölültették a gyalupadjára. Nem volt lába. Nadrágja két szára a hóna alá varrva. Teli, piros az egészségtől, tasla bajsza gondozott, frissen borotvált.

Látásától belénk fagyott a szó. Martonosi mester a fejét vakarászta.

— Ej, János, magával jól kibasalikímozott az élet! Most mi lesz velünk?

— Még én, mester úr, nem is panaszkodhatok.

A kolozsvári kórház hadisebészei odáig vitték már a tudományokat, hogy kéz és láb nélküli katonatársaimat is életben marasztották. Levegőzni kötélhálóban akasztották ki őket az emeleti ablakokba, ahogy a kalitkás kanárikat szokás. Olyanok voltak, mint a frissen öntött porcelánbabák, mielőtt rájuk fűzik a végtagjaikat. Éltek. Csak abból látszott, hogy pislogtak. Forgatták a fejüket.

Az lesz velünk, hogy majd dolgozunk, mester úr!

— Persze, hogy dolgozunk. De hát asztalos láb nélkül semmi! Meg a vásárlókat is elvitte a háború. Kinek kell az ajtó, ablak?

A fakeskedések üresek, egy vasszöveg nem tudok venni, az ablaküveget zárolták a bombakárosultaknak. Ezeket a katonaságot megúszott lesznek legényeimet is szélnek kell eresztenem. Nem tudok kenyeret adni nekik.

Egy szóval sem hazudott a mester. Azon a héten elmentünk az átokházi erdőket nyúni. Disznónak való apró krumplin éltünk, amit olykor csapdába fogott göthös nyúlfiakkal dúsitottunk. Lestük a háború amenját.

Mangár Martonosi kegyelemkenyerén maradt.

Amikor az ágyúk szava már elköszönt a mi tájékunknak, beóvakodtunk a városba.

A leégett tetejű Baross gimnázium üszkei közül szedtük ki a tanulópadokat. Tűzből kimentett alkatrészeikből újítottunk egyet. Feketék voltunk, mint a kürtödugó.

Fűrészreszelőért mentem Bruckner vaskereskedésébe. Mangár ül a sarkon, cipőpucoló pulpitusocska előtte. Cipőfűzőt, sztaniolcsomagolású hadiboxot, bagariát, subickot árult. Sipkalevéve köszöntem neki, Jani bácsi! Megörült. Kuntsaftja nem volt.

— Tedd a dobozomra a patádat, hadd pucoljam ki a bakancsodat!

— Ugyan. Nem ér az a lyukas talpú, fűzetlen annyit, amit a subickba köp.

— Nem pénzért teszem. Barátságból.

— Köszönöm, ne.

— Szégyőllenéd?

Attól kezdve ha nem is naponta, hetente, akár villamosablakból is látam, rendületlenül ült a sarkon. Mehettem hajnaltájt arra, vagy késő este. És vasárnap. Láttam hideg őszi záporozó esőkben. Köpenye körül a földön elterülve.

Akkori mesteremnek, Klivinyi Barnabásnak fölsütött a napja. Pesti romos háza sortatarozásában vállalt kétutcányi munkát. Aki élt, mozgott, fécérkodott az asztalos iparban vele ment. A nyár hajtott bennünket haza.

Itthon is rügyezni kezdtek a lehetőségek. Klivinyi megunta a pesti kucsorgást, a városban is medrébe térülgetett az élet.

Megyek Bruckner üzlete előtt, Mangárt nem látom. Kérdezem a boltoslegényeket felőle. Nem tudják a sorsát. Hallottak róla, mint katona a kávéról.

Klivinyi alsóvárosi munkára vezette műhelyét. A Világos utcában háború bajaiból kikecmergő gazda házának ajtóját, ablakát szereltük, szobáit hajópadlóztuk. Egy hétnél is tovább eltartott ottani munkánk.

A gazda, megelőzött valaki lehetett, mert valahány évésidőben megembelelt bennünket asztalával.

Beszédes volt, nem csak a neve szerint. Hátratett kézzel, tán szórakozásból ügyelte műveskedésünket, kezünk, szavunk járását. Nem okoskodott velünk.

Egyszer valamelyik segédnek Mangár neve jött a szájára, hogy szokta vízi mértékbe állítani a párnafákat. Beszédes fölfigyelt a névre.

— Ugye, bizony, nem sok Mangár nevezetű asztalos szaladozhatott Szegeден. Ismerték tán?

— Dolgoztunk vele. Miért kérdi, maga is ismerte?

— Igen. Nem elég jól.

— Hogyhogy?

— Az elejéről kezdem.

Tavaly őszön, valami vész esett a kutyákba. Elvitte őket utcahosszat. Annyira elkutyátlanodtunk, hogy hirdetést tettem az újságba, jó házőrzőt keresve.

Másnap megáll házunk előtt egy öreg konflis, a kocsis beszólt, hogy jöjjön ki a gazda, egy úr akar vele beszélni.

Kimegyek, Mangár ült hátul, kezét ád, mondja a nevét, meg azt, hogy a hirdetésre jött.

Szájtáti gyerekeim ott nyüzsögnek.

Utcánkban újdonság a hintó. Nézek a kocsiba.

— Hol a kutya?

— Én lennék az — mondta szemembe akasztva könyörgő tekintetét.

— Ne bolondozzon. Be van rugva?

— Sosem ittam életemben.

Mozgolódni kezdett az ülésen, öléből lecsúszott a pokróc. Akkor látom, hogy nincs alatta láb.

— Nézze, én kutyát keresek!

— Én meg kutyának kínálkozok. Ami ételmaradékot, szállást a kutyának szán, én azzal megelégszek. Ha akarja nem is szólalok meg ember hangon. Uगतok, ha kívánja.

Megállt bennem az ütő. S míg csendben nézem a nyomorultat, hallom, kordul akkorát a gyomra, akár vihar előtt az ég. Ez nem lehetett egy hete!

— Jöjjön be, megvendéglelem.

Fürgén kászálított le a kocsiból. Méteres deszkalapot támasztott a hágcsonak, a törzse alá szerkesztett vastag talpbőrön csúszott a földre. Aztán két karját maga mellé feszítve, törzsét előre lökve araszolt befelé a hantásra fagyott havas úton.

— Én magát embernek látom. Fölfogadom a domaszéki földemre tanyapásztornak.

Megegyeztünk. Önni, inni valót adok, havi harminc pengőt.

Fölpakoltunk a kasos szánkóra, másnap kimentünk. Jött a nagyfiam, rak-tunk vályogból olyan tűzi készséget, amit a földről elér. Elváltuk az asztal, a székek lábát. A havakat ellapátoltuk, jó egészséget kívántunk neki.

Abban maradtunk, hogy hetenként kinézünk. Hozzuk neki a főznivalót, a lámpába való petróleumot.

Úgy is cselekedtünk. A lovakat is járatni kell, kiszánkózkodunk az első rá való héten. Már két kőbormacskát maga mellé szelídített.

A második héten mentünk, vittük a tarhonyát, a krumplit, a füstölt húst. Pördi szomszéd éppen ott tanyázott a meleg konyhában, kártyáztak erősen.

Harmadjára, keményre fogott az idő. Új havak is estek, a lovakat jártatni kell, megyünk kifelé a gyerekekkel.

Nem csak a szánkózást követelték, de kutya bácsi látását. Mivel maguk között gyerekésszel kutya bácsinak titulálták Mangárt, első ajánlkozása révén.

Karácsony szombatja volt. Az asszony fonatos kalácsot, hájas kiflit pakolt, borcskát, gyertyás fát, töltött káposztát, hurkát, kolbászt.

Nincs az én tanyacsőszöm sehol. A konyhában, ahol lakott, tuskó tüze hamvadozott, a macskák a kemencenyakon riadoztak. Ágya bevetve, edénye elmosottan leborogatva.

Hová mehetett? Nem szokott eljárni. Szólitgatom a ház körül. Hahózik egyet, kettőt. Éjszakára fasorba húzódott fácánkakasok válaszoltak. Pördi szomszédék tanyája egy hujántásnyira az enyémtől. Áthajtok. Behúzódtak mindannyian a kemencepadkára.

Ajonistenelésemnek nemigen örülnek. Szokatlan a zavar.

— Nem tudják, hol a tanyacsőszöm?

— Tudjuk is, nem is.

— Jaj, de rejtélyesek!

— Mondják, ameddig tudják.

— Reggel még hazamentünk a piacra. Napok óta készülődtünk, tudta a csősz szomszéd szándékunkat. Mondta, hogy öneki is lenne intéznivalója oda-bent, ellenne a kasfarban.

Jó fészket tettünk szénából, a hajnalok sötétjével elindultunk. A melegkútnál lekérdzkedett a szánkóról azzal az igével, hogy délutáni visszaindulásunkkor ott vár bennünket a vasas sarkán.

Mentünk is, ahogy megegyeztünk. Mangár sehol. Kérdeztük a boltban. Nem látták. Kérdeztük a trafikosnál, a vízárustól.

De hát nekünk mennünk kell. Estére a jószágot, gyerekeket ellátni.

Nélküle jöttünk haza, szomszéd! De azzal a reménységgel, hogy csak magukhoz araszolhatott el a Világos utcába. Tán a karácsonyfa alá áhitozott. Tán mire hazaérnek, már várja magukat a kapuban.

Nem várt bizony. Másnap már kihajtottam a tanyára, hátha valami alkalmi szánkós kivitte.

Minden az előző napi mozdulatlanságban. Rosszat sejtettem. Nem kutya, hogy elkóboroljon. Mentem a rendőrkapitányságra. A személykutató iroda csak hétköznapi tart nyitva. Harmadnap, ahogy nyílik az információs hivatal, első vagyok a kérdésemmel.

Öreg, pápaszemes vöröskeresztes nővér matát a szürke papírlapok között.

— Mondja még egyszer a keresett nevét?

— Mangár János.

Hamar odatalált.

— Mangár János hadirokkant, szombatról vasárnapra virradóra Bruckner vaskereskedő üzlete előtt a falnak dőlve megfagyott. Teteme a Derma barakk-kórház halottas házában. Temetéséről később.

— Rokona volt?

— Tanyacsőszöm.

— Úgy. Vállalja a végtisztességet?

— Emberem volt, nem kutyám. És bűnöm, hogy nem hívtam be karácsony estére a házamhoz. Most is élne.

